

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕАТРУ, КІНО
І ТЕЛЕБАЧЕННЯ ІМЕНІ І. К. КАРПЕНКА-КАРОГО
МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
УКРАЇНИ**

**СПЕЦІАЛЬНИЙ КУРС
ОВОЛОДІННЯ РЕГІОНАЛЬНО-МОВЛЕННЕВОЮ СПЕЦИФІКОЮ
В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ АКТОРІВ ДРАМАТИЧНОГО ТЕАТРУ
Методична розробка за тематикою творчого мистецького проекту**

Сухорукової Карини Сергіївни

Творчий керівник:

Підлісна Л. А.

Заслужений діяч мистецтв України,
доцент, завідувач кафедри сценічної мови

Науковий консультант:

Владимирова Н. В.

доктор мистецтвознавства, професор

Анотація. Спеціальний курс «Оволодіння регіонально-мовленнєвою специфікою в процесі підготовки акторів драматичного театру» допоможе розширити уявлення про нові форми та методи в вихованні здобувачів вищої театральної освіти в ракурсі словесного висловлювання, набути нових теоретико-практичних навичок і вмінь, а також оволодіти мовними художньо-естетичними концепціями, що переінакшують використання сценічної мови в навчально-професійній діяльності.

Курс призначений для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальності 026 «Сценічне мистецтво».

Тривалість курсу – один семестр.

Мета курсу – сформувати загальні уявлення та набути практичні навички в оволодінні регіонально-мовленнєвою специфікою при підготовці акторів драматичного театру.

Здобувачі курсу мають **знати:**

- теоретичні основи українського різновиду наріччя (діалектних груп);
- компоненти регіонально-мовленнєвої специфіки;
- механізми керування та рефлексії мовно-голосового апарату в акті фонації;
- комплексні практичні прийоми в ліквідації м'язових затисків;
- функціонувальні засади професійного типу дихання;
- артикуляційний уклад звуків діалектного вокалізму та консонантизму;
- дикційні звуко-комплекси;
- голосоутворюючі функції;
- компоненти мовленнєвої характерності;
- види інтонаційно-сміслових інтонацій у разовому висловлюванні;
- поетапність роботи над аналізом (логічним, звуковим) художнього твору з діалектною лексикою.

У результаті проходження спеціального курсу індивідууми мають **уміти:**

- виконувати комплексні вправи для ліквідації м'язової напруженості;

- користуватися професійним типом дихання в спрощених та ускладнених варіантах озвучення слів;
- координувати артикуляційну моторику та дикційні навантаження в гармонійний синтез існування;
- спрямовувати звук в резонаторі порожнини організму;
- користуватися тембровим, звуко-висотним, динамічним діапазоном;
- сприймати й розрізняти мелодійний лад з діалектними особливостями;
- проводити психо-фізичний мовно-голосовий тренінг із елементами регіонально-мовленнєвої специфіки;
- зорганізувати індивідуальні та колективні мовленнєві етюди-замальовки з діалектною лексикою;
- працювати з довідковими виданнями, джерельною базою під час розбору художнього твору;
- створити образ оповідача з мовленнєвою характерністю в розповіді;
- творчо існувати в мистецькому ансамблі задля єдиної поставленої художньої мети;
- застосовувати отримані навички в навчальній та театральній практиці.

Питання спецкурсу

РОЗДІЛ 1. СЛОВЕСНЕ РЕМЕСЛО: СТРУКТУРНО-ТЕХНІЧНІ МОВНІ КОНЦЕПЦІЇ В ОВОЛОДІННІ ВИМОВОЮ З РЕГІОНАЛЬНО- МОВЛЕННЄВОЮ СПЕЦИФІКОЮ

ТЕМА I.

1.1. Введення в спеціальний курс.

1.2. Роль і значення спеціального курсу з дисципліни в структурній системі освітньо-професійної програми фахової підготовки для акторів драматичного театру.

1.3. Мета та завдання. Ключові сегменти курсу: загальний огляд розділів і тем.

ТЕМА II.

2.1. Механізми керування та рефлексії мовно-голосової системи.

2.1. Мовно-голосові рефлексії, що сприяють набуттю й фіксації нових навичок вимови.

ТЕМА III.

3.1. Комплексні вправи для ліквідації м'язової напруженості.

3.2. Самомасаж: різновиди, спрямованість вправ.

3.3. Комбіновані прийоми «напруження-розслаблення» мовно-голосового апарату.

3.4. Аутогенний тренінг у формуванні та зміцненні розмовного голосу.

ТЕМА IV.

4.1. Комбіноване дихання як головна умова фонаційного звучання.

4.2. Професійне дихання, як шлях у стабільності фонаційного звучання.

4.3. Прийоми для зміцнення мобільності та координації м'язів змішано-діафрагмального поясу.

4.4. Технічно-творчі вправи в оволодінні безперешкодним «живленням» голосників повітряним струменем.

ТЕМА V.

- 5.1. Мовна координація: артикуляційна техніка, дикційні навантаження.
- 5.2. Артикуляційний уклад звуків зовнішніх рухомих м'язів (губи, нижня щелепа) та внутрішньо-глоткова діяльність органів.
- 5.3. М'язова фіксація (пам'ять) мовленнєвого апарату: активна рухомість та амплітуда. Дикційно-голосова установка.
- 5.4. Тренінгові форми ізольованого позиційного відтворення фонем. Ускладнений дикційний звуко-комплекс вправ.

ТЕМА VI.

- 6.1. Голос. Комплексне регістрове звучання.
- 6.2. Голосоутворення: «виведення звуку» в резонаційні порожнини організму.
- 6.3. Види атаки звуку. Розвиток й укріплення фізіологічних якостей розмовного голосу: діапазон, тембр, сила, висота.
- 6.4. Голосове наповнення акустичного сценічного простору. Роль слухового аналізатору в мовленнєвому процесі.
- 6.5. Формування мелодійного ладу з діалектними рисами звучання.

РОЗДІЛ 2. ТВОРЧО-ВИКОНАВСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ У ТВОРАХ З ДІАЛЕКТНОЮ ЛЕКСИКОЮ

ТЕМА VII.

- 7.1. Мовленнєва характерність актора драматичного театру.
- 7.2. Функція мовленнєвої характерності в створенні сценічного образу.
- 7.3. Компоненти мовленнєвої характерності: діалекти, говори, говірки.
- 7.4. Варіації в засобах мовно-голосової виразності.
- 7.5. Аналіз сценічного твору з точки зору дикційно-голосової модифікації.

ТЕМА VIII.

- 8.1. Інтонаційно-смісловий та дикційний практикум.
- 8.2. Оволодіння багатоманітними ритмічними моделями слів.

8.3. Інтонаційно-смісловий практикум на зразках українських народних прислів'їв, приказок, фразеологізмів тощо.

8.4. Парні, дрібногрупові, колективні етюди в поєднанні з текстовою формою: проза, вірш.

ТЕМА ІХ.

9.1. Авторський текст – інструмент для оволодіння діалектною навичкою вимови.

9.2. Пошук та обрання твору для виконання.

9.3. Авторський стиль. Жанр тексту.

9.4. Виконавський образ оповідача. Втілення персонажів у розповіді. Авторський текст як мовний практикум у фіксації навички не унормовано-літературної вимови.

9.5. Значення акторської творчості в створенні тренінгових текстів із діалектною лексикою.

ТЕМА Х.

10.1. Логічний аналіз та звукове транскрибування художнього твору з діалектною лексикою.

10.2. Поетапність аналізу. Тема та ідея художнього твору.

10.3. Складові розповіді. Подієвий розбір: дрібні, головні етапи твору. Особливості роботи в визначенні логіки думки: знаходження «сміслового зерна» фрази. Драматургічний конфлікт у художньому творі.

10.4. Звукове транскрибування тексту з діалектною лексикою (словесний наголос, тлумачення й значення говіркових слів). Особливості роботи з довідковими виданнями та в виборі аудіо-матеріалів.

ТЕМА ХІ.

11.1. Індивідуальне та колективне звучання в розповіді. Особливості та розбіжності в роботі.

11.2. Практичні засади в опануванні розповіді з діалектною лексикою.

11.3. Особливості й розбіжності в репетиційному періоді між індивідуальним та колективним звучанням.

11.4. Індивідуальне виконання художнього твору: особливості акторського існування.

11.5. Колективне втілення авторського тексту: своєрідні ознаки у виконавській практиці.

11.6. Взаємодія між партнерами, тенденції в розвитку сюжетної лінії, перспектива оповіді в процесі індивідуального та колективного висловлювання.

Форми навчання

Лекції, практичні й індивідуальні заняття, а також самостійна робота.

Тематика практичних занять

1. Розвиток дихальної системи у словесно-звуковому та пластичному вираженні.
2. Тренування швидкісних варіативностей рухомих мовних м'язів у поліваріативних діалектних проявах.
3. Оволодіння голосоутворюючими прийомами мікстового звучання.
4. Робота над текстовою формою як спосіб фіксації навички діалектної вимови.
5. Втілення авторського тексту з елементами діалектної лексики.

Питання для самостійної роботи

1. Основні засадами спеціального курсу.
2. Механізми та рефлексії мовно-голосової системи.
3. Комплексні вправи задля усунення м'язових затисків.
4. Практичні та теоретичні принципи у вправах на опанування професійного дихання.
5. Мовна моторика в артикуляційно-дикційному навантаженні з діалектною лексикою.

Орієнтовний перелік питань для підсумкового контролю

1. Роль тілесної розкнутості в акті фонаційного вираження. Вкажіть на причини м'язових затисків організму.
2. Значення дихально-голосової опори в промовлянні фраз. Дихальні вправи: види, методи тренування.
3. Вправність дикційно-голосового рупору, діалектна достовірність в озвученні фонем.
4. Комбінований тренінг: набуття навичок діалектної вимови.
5. Назвіть основні принципи мовленнєвої характерності.
6. Підбір навчального матеріалу з регіонально-мовленнєвою специфікою (пошук, інтерпретаційні шляхи втілення);
7. Опишіть поетапний розбір художнього твору з неунормовано-літературною лексикою.

Рекомендована література

Обов'язкова:

1. Аркушин Г. Л. Сказав, як два зв'язав : Народні вислови та загадки із Західного Полісся і західної частини Волині. Люблін ; Луцьк, 2005. 177 с.
2. Баженов М. М. Виразне слово : Теорія, техніка і методика виразного читання : посіб. Київ : Рад. Шк., 1940. 164 с.
3. Бевзенко С. П. Українська діалектологія. Фонетика : навч. посіб. Одеса. Вища шк.; 1974. 51 с.
4. Важнюва Л. А. Сценічна мова. Дикція та орфоепія : навч. посіб. Харків : Колегіум, 2010. 204 с.
5. Гладишева А. О. Сценічна мова. Дикційна та орфоепічна нормативність : навч. посіб. 2-ге вид., доп. Київ : ТОВ «Червона Рута-Турс», 2007. 266 с.
6. Добролюжа Г. М. Красне слово – як золотий ключ : пост. нар. порівняння в говірках Середнього Полісся та суміж. територій : словник. Житомир : Волинь, 2003. 160 с.
7. Євдокимова В. Д. Тренінги у системі виховання техніки мовлення : навч. посіб. Луганськ : Праймдрук, 2011. 160 с.
8. Іщенко О. С. Голосні звуки української мови залежно від темпу мовлення : монографія. Київ : Інститут української мови НАН України, 2012. 220 с.
9. Коваленко Н. Д. Слова, як бджоли з вулика. Матеріали до словника народних порівнянь подільських і волинських говірок Хмельниччини : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : ПП Буйницький О. А., 2011. 144 с.
10. Ковалів Б. П. Мистецтво слова : посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 114 с.
11. Кобзар Т. В. Сценічна мова. Техніка мовлення : навч. посіб. Черкаси : вид-во Ю. А. Чабаненко, 2013. 404 с.
12. Мацюк З. С. Що сільце, то нове слівце: слов. Фразеологізмів Західного полісся. Луцьк : Вежа-Друк, 2013. 476 с.
13. Ревуцький Дм. Живе слово. Теорія виразного читання для школи : навч. посіб. Львів : Вид-во КНУ, 2001. 200 с.

14. Рудницький Я.-Б. А. Українська мова та її говори. Львів : Рідна шк., 1937. 78 с.
15. Ужченко В., Ужченко Д. Фразеологічний словник східнослобожанських і степових говірок Донбасу : 6-е вид., доп. Луганськ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2013. 552 с.

Додаткова:

1. Горянська І. П. Основи сценічної мови : навч.-метод. посіб. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2009. 75 с.
2. Грицан Н. В. Техніка сценічного мовлення : навч.-методич. посіб. 2-ге вид. доп. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2020. 296 с.
3. Єлісовенко Ю. П. Ораторське мистецтво : постановка голосу й мовлення : навч. посіб. Київ : Атіка, 2008. 204 с.
4. Карасьов М. М. Мистецтво художнього читання : навч. посіб. Київ : Мистецтво, 1965. 146 с.
5. Наконечна О. В. Основи сценічного мовлення : навч. посіб. Одеса : Астропринт, 2010. 136 с.